

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 22 października 2019r. Sąd Okręgowy w Gliwicach Ośrodek Zamiejscowy w Rybniku zmienił decyzję Dyrektora Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji z 17 lipca 2017r. w ten sposób, że zobowiązał organ rentowy do ustalenia wysokości emerytury Z. R. na dzień 1 października 2017r. w kwocie 3.899,73zł brutto.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że Z. R. urodzony (...) na mocy decyzji Ministra Spraw Wewnętrznych z 15 stycznia 1968r. od daty zwolnienia ze służby tj. od 1 stycznia 1969r. otrzymał prawo do renty z tytułu posiadania 30 lat ogólnej wysługi, w tym 20 lat, 10 miesięcy i 24 dni służby w MO.

Orzeczeniem z 22 października 1968r Wojewódzkiej Komisji Lekarskiej został uznany za trwale niezdolnego do służby w MO bez związku ze służbą.

Odwołujący pełnił służbę:

- od 26 kwietnia 1946r. w (...) w charakterze ślusarza bez stopnia
- od 2 lipca 1947r. monter łączności bez stopnia
- od 12 lutego 1948r. w (...) jako funkcjonariusz - ref. sekcji
- od 27 kwietnia 1949r. ref. sekcji
- od 3 września 1952r. kierownik sekcji
- od 10 lipca 1953r. z-ca naczelnika Wydziału
- od 29 stycznia 1957r. z-ca naczelnika Wydziału
- od 24 marca 1960r. do 16 września 1968r. - z-ca komendanta ds. bezpieczeństwa (...) w W.
- od 17 września 1968r. przeniesiony do dyspozycji, a od 30 listopada 1968r. zwolniony ze służby.

Dla celów emerytalnych zaliczono mu 9 lat, 1 miesiąc i 9 dni okresów pracy przed służbą łącznie z okresami służby w Wojsku Polskim.

Po przejściu na rentę odwołujący udokumentował 31 lat i 5 dni pracy w wymiarze 1/2 etatu jako pracownik cywilny.

Na podstawie decyzji z 9 czerwca 1994r. ustalono odwołującemu nową wysokość emerytury w kwocie 7.837,89zł przy wysłudze za 33 lata. Emerytura ta była następnie waloryzowana.

Decyzją z dnia 2 listopada 2009r. ustalono odwołującemu od 1 października 2010r. emeryturę w kwocie 2.024,67zł przy przyjęciu wysługi zachowanej 12 lat, 1 miesiąc i 15 dni i 20 lat, 10 miesięcy z przelicznikiem 0,7% podstawy wymiaru. Z. R. odwołał się od tej decyzji i Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem z 6 maja 2011r. w sprawie XIII U 2404/10 oddalił jego odwołanie.

Decyzją z 27 lutego 2017r. ustalono odwołującemu od 1 marca 2017r. wysokość emerytury po waloryzacji 3.899,73zł plus dodatek pielęgnacyjny.

Instytut Pamięci Narodowej w Informacji z 5 maja 2017r. poinformował, że od 15 kwietnia 1946r. do 13 grudnia 1968r. odwołujący pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa.

Organ rentowy wyliczył staż z przelicznikiem 0% podstawy wymiaru przyjmując 20 lat, 10 miesięcy i 3 dni.

Brak jest informacji by w związku z pełnieniem służby odwołujący został skazany za jakieś przestępstwo lub wykroczenia.

Na podstawie tak ustalonego stanu faktycznego Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie zasługuje na uwzględnienie.

W rozważaniach prawnych Sąd pierwszej instancji powołał art. 1 pkt 5 i 6 ustawy z 16 grudnia 2016r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wymiaru Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (t.j.: Dz.U. z 2015r., poz. 2270).

Sąd wskazał, że jest znana mu okoliczność, iż Sąd Okręgowy w Warszawie postanowieniem z 24 stycznia 2018r., sygn. akt XIII 1 U 326/18 zwrócił się do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności z Konstytucją przepisów przywołanej ustawy. Sprawa została w Trybunale zarejestrowana pod sygnaturą P 4/18 i do chwili obecnej nie została rozpoznana.

Stwierdzone zostało, że art. 177 § 1 pkt 3¹ k.p.c. daje to Sądowi możliwość zawieszenia postępowania w sprawie ale nie nakłada na Sąd takiego obowiązku. W związku z tym Sąd uznał, że mając na uwadze socjalny charakter dochodzonego świadczenia, wiek odwołującego się (96 lat) i wyrażone w art. 45 Konstytucji Rzeczypospolitej prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnienia zwłoki przez właściwy, niezależny bezstronny i niezawisły Sąd - zobowiązany jest sam rozstrzygnąć wątpliwości konstytucyjne nie czekając na orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego.

Zdaniem Sądu takie uprawnienie dla władzy sądowniczej w zakresie kontroli konstytucyjności ustaw daje art. 8 ust. 2 i art. 178 ust. 1 Konstytucji. To uprawnienie sądu jest całkowicie różne od kompetencji i zadań Trybunału Konstytucyjnego bo tylko on może orzec ze skutkiem erga omnes o utracie mocy prawnej przepisu z uwagi na jego niekonstytucyjność zaś sąd jedynie może odmówić zastosowania takiego przepisu w konkretnej sprawie.

Skoro obowiązkiem Sądu przy rozpoznaniu spraw jest ustalenie stanu faktycznego i ustalenie znaczenia (interpretacji) przepisów ustawowych, to nie tylko uprawnieniem ale obowiązkiem sądu jest rozważenie problemów konstytucyjnych w procesie orzekania.

Sąd wskazał, że w zaskarżonej decyzji organ rentowy obniżył odwołującemu emeryturę na podstawie art. 15c ustawy z 18 lutego 1994r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Służby Ochrony Państwa, Państwowej Straży Pożarnej, Służby Celno-Skarbowej i Służby Więziennej oraz ich rodzin, który został dodany przez ustawę zmieniającą z 16 stycznia 2016r., w której w art. 1 pkt 5 uchylono art. 15b, na podstawie którego jako osobie pełniącej służbę w organach bezpieczeństwa ustalono przed 1 października 2017r. wysokość emerytury.

Uchylony przepis art. 15b ustawy, o której mowa wyżej, był przedmiotem badania przez Trybunał Konstytucyjny, który w wyroku z dnia 24 lutego 2010r. stwierdził, że przepis ten jest zgodny z art. 2, art. 10, art. 30, art. 32 i art. 67 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji nie jest niezgodny z art. 42 Konstytucji bo celem ustawodawcy nie było pozbawienie funkcjonariuszy zabezpieczenia socjalnego tylko obniżenie świadczeń z uprzywilejowanego systemu emerytalnego.

Sąd stwierdził, że przyjęcie mnożnika 0% za każdy rok służby odwołującego wynoszący 20 lat, 10 miesięcy i 23 dni stwarza fikcję jakby Z. R. przez ten okres w ogóle nie pracował i nie pełnił służby choć niezależnie od negatywnych moralnie ocen działanie tej formacji przed 1990r. Służba w organach bezpieczeństwa PRL nie została uznana za nielegalną a jej funkcjonariusze po przejściu weryfikacji kontynuowali służbę w organach bezpieczeństwa wewnętrznego nowego demokratycznego Państwa.

Uznane zostało przez Sąd Okręgowy, że ustalenie wskaźnika podstawy wymiaru na 0% i to w 26 lat po zmianach ustrojowych a w przypadku odwołującego po 48 latach od przyznania mu emerytury godzi w jego prawo do emerytury. Jest ewidentnie sprzeczne z art. 67 ust. 1 Konstytucji.

Dokonanie przez ustawodawcę tak istotnej zmiany jak przyjęcie wskaźnika 0% podstawy za cały okres służby odwołującego w charakterze funkcjonariusza służby bezpieczeństwa po tak odległym czasie od 1990r. pozbawiło go i innych takich funkcjonariuszy będących w podeszłym wieku możliwości zastępowania okresów służby przyjętych z przelicznikiem 0%, a więc bez znaczenia dla wysokości świadczenia emerytalnego, zatrudnieniem poza służbą.

Zdaniem Sądu narusza to zasadę ochrony praw nabytych wyrażony w art. 2 Konstytucji.

W orzecznictwie konstytucyjnym przyjmuje się, że prawa emerytalne są co do zasady prawami nabytymi słusznie i jedynie w wyjątkowej sytuacji można uznać, że zostały nabyte z naruszeniem zasady sprawiedliwości (orzeczenie TK z 11.02.1992r, K 14/91 oraz z 22 sierpnia 1990r., K 7/90). Ponadto Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 8 października 2007r., K 20/07 stwierdził, że w przypadku konfliktu praw człowieka (to jest prawa do zabezpieczenia społecznego starość) i innych wartości konstytucyjnych podstawowym problemem jest odpowiednie zagwarantowanie ochrony prawom człowieka wobec groźby naruszenia ich przez państwo, które dąży do realizacji interesu ogólnospołecznego.

Uznane zostało przez Sąd, że w przypadku odwołującego ustawodawca kierując się zasadą sprawiedliwości w 2009r. obniżył mu już emeryturę obniżając wskaźnik podstawy wymiaru do 0,7% co miało charakter likwidacji przywileju natomiast przyjęcie wskaźnika na poziomie 0% ma charakter regresji nieusprawiedliwionej żadnymi okolicznościami obiektywnymi. Zmiana ta przekreśla wcześniejszy kierunek procesu legislacyjnego przyjętego ustawą z 1993 i 1994r. i zasadę bezpieczeństwa prawnego nakazującą poszanowanie przez ustawodawcę istniejących stosunków prawnych. Niezaliczenie okresów służby odwołującego wynikające z art. 15c ust. 1 pkt 1 ustawy do stażu nie tylko godzi w zasadę wyrażoną

w art. 32 ust. 1 Konstytucji, że wszyscy są równi wobec prawa i mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne ale także zasadę proporcjonalności określoną w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Z kolei art. 15c ust. 3 dodany przez art. 1 pkt 6 ustawy z 16 grudnia 2016r. narusza zasadę równego traktowania wyrażoną w art. 32 pkt 1 Konstytucji w ten sposób,

że w niezasadny sposób różnicuje świadczenie emerytalne osób, które kontynuowały służbę po 1990r. w stosunku do osób, które taką samą służbę i przez taki sam czas wykonywały po 1990r. tyle, że rozpoczęły ją po 1990r.

o Dlatego też Sąd pierwszej instancji mając na uwadze, że art. 1 pkt 5 i 6 ustawy z 16 grudnia 2016r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej, Służby Więziennej oraz ich rodzin jest niezgodny z Konstytucją odmówił zastosowania tych przepisów w niniejszej sprawie. Zdaniem Sądu Okręgowego dokonana więc przez organ rentowy zmiana wysokości emerytury odwołującego nie ma podstawy prawnej.

Orzeczono na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c.

Apelację od wyroku złożył organ rentowy zarzucając naruszenie:

- art. 177 § 1 pkt 3¹ k.p.c. poprzez jego niezastosowanie i w konsekwencji nie zawieszenie postępowania odwoławczego do czasu rozstrzygnięcia postępowania toczącego się przed Trybunałem Konstytucyjnym w sprawie sygn. akt P 4/18,

w której ma zostać rozstrzygnięta kwestia zgodności z Konstytucją art. 15c, art. 22a oraz art. 13 ust. 1 pkt 1c w związku z art. 13b ustawy z 18 lutego 1994r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji /.../ oraz ich rodzin (t.j.: Dz.U. z 2019r., poz. 288 ze zm.) w brzmieniu nadanym przez art. 1 ustawy z 16 grudnia 2016r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2016r., poz. 2270) w związku z art. 2 powołanej ustawy z 16 grudnia 2016r., w sytuacji gdy głównym zarzutem odwołującego jest niekonstytucyjność przepisów stanowiących podstawę wydania zaskarżonej decyzji;

- art. 178 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w zw. z art. 15c ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej oraz art. 1 i art. 2 ust 1 i 4 ustawy z 16 grudnia 2016r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2016r., poz. 2270) poprzez ich niezastosowanie i wydanie orzeczenia z pominięciem obowiązujących przepisów prawa rangi ustawowej, wprowadzających nakaz ponownego przeliczenia świadczeń emerytalno - rentowych funkcjonariuszy służb mundurowych pełniących „służbę na rzecz totalitarnego państwa” oraz ich rodzin,

- art. 188 Konstytucji RP poprzez samodzielne rozstrzygnięcie niejako „w zastępstwie” Trybunału Konstytucyjnego o niekonstytucyjności art. 15c ustawy zaopatrzeniowej, w oparciu o który wydana została zaskarżona decyzja, pomijając wynikającą z tego

przepisu wyłączną kompetencję Trybunału Konstytucyjnego w zakresie stwierdzania zgodności ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją oraz fakt skierowania

we właściwym trybie pytania prawnego do Trybunału Konstytucyjnego odnośnie zgodności

z Konstytucją RP przepisów na podstawie, których wydano zaskarżoną decyzję,

a w konsekwencji wyłączenia możliwości dokonania takiej oceny w indywidualnej sprawie przez sąd powszechny,

- art. 2 , art. 32, art. 31 ust. 1 i 3, art. 67 ust. 1 Konstytucji RP w związku z art. 188, art. 178, art. 193 Konstytucji RP oraz art. 15c ustawy zaopatrzeniowej, poprzez autonomiczne uznanie, iż art. 15c ustawy zaopatrzeniowej narusza zasadę demokratycznego państwa prawa, zasadę równości wobec prawa, oraz zasadę ochrony praw nabytych, w sytuacji gdy zakwestionowany przepis wprowadzony został w celu zniwelowania nieuzasadnionych przywilej, niesłusznie przyznanych funkcjonariuszom służb bezpieczeństwa, a co za tym idzie również członkom ich najbliższej rodziny oraz wobec braku konstytucyjnych gwarancji wysokości świadczeń z zaopatrzenia emerytalnego,

- art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w zw. z art. 90 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 21 Konstytucji RP i art. 64 ust. 1-3 Konstytucji RP w zw. z art. 15c ust. 1-10 ustawy zaopatrzeniowej poprzez błędną ich wykładnię, co doprowadziło do przyjęcia przez Sąd pierwszej instancji, iż w skutek ponownego przeliczenia świadczenia odwołującego dokonanego na podstawie przepisów ustawy dezubekizacyjnej z 2016r., oraz art. 15c ustawy zaopatrzeniowej, doszło do naruszenia jego praw nabytych, prawa własności, podczas gdy powołane przepisy Konwencji jak również Konstytucji RP umożliwiają ingerencję w te prawa oraz nie gwarantują nienaruszalności wysokości przyznanego uprzednio świadczenia,
- art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w zw. z art. 90 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 21 Konstytucji RP i art. 64 ust. 1-3 Konstytucji RP w zw. z art. 15c ust. 1-10 ustawy zaopatrzeniowej poprzez błędną ich wykładnię, co doprowadziło do przyjęcia przez Sąd pierwszej instancji, iż w skutek ponownego przeliczenia świadczenia odwołującego dokonanego na podstawie przepisów ustawy dezubekizacyjnej z 2016r., oraz art. 15c ustawy zaopatrzeniowej, doszło do naruszenia jego praw nabytych, prawa własności podczas gdy przepisy ustawy dezubekizacyjnej nie pozbawiły odwołującego świadczenia z zaopatrzenia emerytalno - rentowego, a jego wysokość została jedynie ograniczona, w związku z tym nieprawidłowe jest również przyjęcie przez Sąd pierwszej instancji, iż świadczenie odwołującego uległo drastycznemu obniżeniu i w

związku naruszona została zasada proporcjonalności, którą należy brać pod uwagę oceniając dopuszczalność oraz zgodność z Konwencją i Konstytucją RP dokonywanych przez prawodawcę zmian w przepisach odnoszących się do zaopatrzenia emerytalno - rentowego,

- naruszenie art. 365 § 1 k.p.c., które miało wpływ na wynik sprawy, polegające na pominięciu przy rozstrzygnięciu niniejszej sprawy faktu służby odwołującego w organach uznanych za organy służby bezpieczeństwa w rozumieniu art. ustawy dnia 18 października 2006r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (t.j: Dz.U. z 2013r., poz. 1388), a tym samym prawomocnego przesądzenia w postępowaniu odwoławczym w sprawie o wysokość emerytury policyjnej, prowadzonym przez Sąd Okręgowy w Warszawie XIII Wydział Ubezpieczeń Społecznych pod sygn. akt XIII U 2404/10, iż służba ta ma również charakter „służby na rzecz totalitarnego państwa” w rozumieniu art. 13b ustawy zaopatrzeniowej,

- art. 15c w zw. z art. 13b ust. 1 ustawy z 18 lutego 1994r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Służby Ochrony Państwa, Państwowej Straży Pożarnej, Służby Celno-Skarbowej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2019r., poz. 288 ze zm.) oraz art. 1 i art. 2 ust 1 i ust 4 ustawy z 16 grudnia 2016r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2016r., poz. 2270), poprzez ich niezastosowanie w sytuacji gdy bezspornym jest, iż odwołujący pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa zdefiniowaną w art. 13b ustawy zaopatrzeniowej, a w związku z tym spełnione zostały przesłanki warunkujące ponowne przeliczenie jego świadczenia,
- art. 15c w zw. z art. art. 13a ust. 5 ustawy zaopatrzeniowej w zw. z § 14 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 18 października 2004r. w sprawie trybu postępowania i właściwości organu w zakresie zaopatrzenia emerytalnego funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu i Państwowej Straży Pożarnej oraz ich rodzin (t.j.: Dz.U. z 2015r., poz. 1148 ze zm.) poprzez ich niezastosowanie, a tym samym błędne ustalanie wysokości policyjnej emerytury w stosunku do byłych funkcjonariuszy pełniących służbę na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b ustawy zaopatrzeniowej,

- art. 2 ust. 1 i ust 4 ustawy z 16 grudnia 2016r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2016r., poz. 2270) w zw. z art. 15c ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej poprzez ich niezastosowanie, w sytuacji gdy z Informacji o przebiegu służby Nr (...) z 5 maja 2017r., która została przedstawiona przez Instytut Pamięci Narodowej, wynika jednoznacznie, że odwołujący w okresie od 15 kwietnia 1946r. do 31 grudnia 1968r. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b zaopatrzeniowej,

Wskazując na powyższe zarzuty organ rentowy wniósł o:

- zmianę zaskarżonego wyroku w całości i oddalenie odwołania od decyzji Dyrektora Zakładu Emerytalno - Rentowego MSWiA z 17 lipca 2017r. nr świadczenia (...) o ponownym ustaleniu wysokości policyjnej emerytury,
- zasądzenie od odwołującego na rzecz Dyrektora Zakładu Emerytalnego - Rentowego MSWiA kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego za drugą instancję;
- rozpoznanie sprawy na rozprawie,

ewentualnie:

- o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi decyzję w zakresie zasądzenia na rzecz pozwanego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego za drugą instancję.

Sąd Apelacyjny ustalił i zważył, co następuje:

Apelacja wniesiona przez organ rentowy zasługuje na uwzględnienie.

Podkreślenia wymaga, iż Sąd Najwyższy w uchwale 7 Sędziów z dnia 16 września 2020r., III UZP 1/20, Legalis nr 2467938 stwierdził, że kryterium „służby na rzecz totalitarnego państwa” określone w art. 13b ust. 1 ustawy z dnia 18 lutego 1994r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Straży Marszałkowskiej, Służby Ochrony Państwa, Państwowej Straży Pożarnej, Służby Celno-Skarbowej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (t.j.: Dz.U. z 2020r., poz. 723) powinno być oceniane na podstawie wszystkich okoliczności sprawy, w tym także na podstawie indywidualnych czynów i ich weryfikacji pod kątem naruszenia podstawowych praw i wolności człowieka.

Sąd Apelacyjny podziela ten pogląd prawny zaprezentowany w powołanej uchwale Sądu Najwyższego.

Postępowanie przed sądem powszechnym nie jest kontynuacją toczącego się przed organem rentowym postępowania administracyjnego. Celem tego postępowania nie jest więc bezpośrednia kontrola wcześniejszego postępowania, lecz rozpoznanie sprawy co do istoty. Nie budzi wątpliwości, że obowiązujące w postępowaniu przed organem rentowym regulacje dotyczące prowadzenia dowodów, w tym zwłaszcza ustanowione w tym zakresie ograniczenia, nie mają zastosowania w postępowaniu, które po wniesieniu odwołania toczy się przed sądem.

W postępowaniu przed sądem w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych nie stosuje się więc przepisów ograniczających dopuszczalność dowodu z zeznań świadków i przesłuchania stron. Ten wyjątek od ogólnych zasad, wynikających z art. 247 k.p.c., sprawia, że każdy istotny fakt może być dowodzony wszelkimi środkami dowodowymi, które sąd uzna za pożądane, a ich dopuszczenie za celowe. Ustanowione w art. 473 k.p.c. odstępstwo od ogólnych zasad uwidacznia więc merytoryczny aspekt postępowania przed sądem ubezpieczeń społecznych nakierowanego na pełne wyświetlenie podłoża sprawy oraz wszechstronnego rozstrzygnięcia wszystkich kwestii spornych.

W związku z przedstawionymi założeniami, należy określić status informacji Instytutu Pamięci Narodowej, wydanej w trybie art. 13a ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, w postępowaniu cywilnym. Informacja o przebiegu służby nie jest władczym przejawem woli organu administracji publicznej (władczym rozstrzygnięciem), co oznacza, że sąd ma obowiązek oceny całego materiału dowodowego łącznie z treścią informacji IPN (tak Sąd Najwyższy w uzasadnieniu powołanej uchwały z 16 września 2020r., III UZP 1/20, Legalis nr 2467938).

W dalszej części uzasadnienia wymienionej uchwały w sprawie (...) UZP 1/20 Sąd Najwyższy podkreślił, że Informacja o przebiegu służby nie jest więc władczym przejawem woli organu administracji publicznej (władczym rozstrzygnięciem), lecz jest oświadczeniem wiedzy i nie rozstrzyga konkretnej sprawy administracyjnej w stosunku do konkretnej osoby fizycznej. Wskazana czynność ma charakter stricte informacyjny i stanowi jedynie urzędowe potwierdzenie określonych faktów, zamieszczonych w aktach osobowych funkcjonariusza, celem ponownego ustalenia prawa do świadczeń emerytalnych.

Władczym rozstrzygnięciem wobec skarżącego jest decyzja organu emerytalnego w przedmiocie ponownego ustalenia prawa do świadczenia i jego wysokości. Zatem dopiero decyzja organu emerytalno-rentowego podlega kontroli sądowej.

Natomiast właściwym sądem dokonującym tej kontroli jest sąd powszechny, a ten, podczas rozpoznawania istoty sprawy, będzie uprawniony do weryfikacji informacji z IPN w postępowaniu dowodowym.

Wydany werdykt musi poprzedzać postępowanie dowodowe, bo taka jest podstawowa funkcja sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez sądy (art. 175 Konstytucji), zwłaszcza w sprawach ubezpieczeniowych, w których nota bene nie stosuje się szeregu ograniczeń dowodowych (zob. art. 473 k.p.c.). Oceny tej nie zmienia, że Informacja o przebiegu służby jest dokumentem urzędowym w rozumieniu art. 244 k.p.c., bowiem przeciwko niemu mogą być przeprowadzane przeciwdowody. Formalne badanie dokumentów, co do których nie istnieje inna (równoległa) procedura pozwalająca zwalczać ustalenia faktyczne czy też umożliwiającą wykazanie rzetelnego wykonywania zadań i obowiązków w okresie służby, nie realizuje prawa podstawowego do sprawiedliwego procesu, które musi być zagwarantowane nawet w przypadku braku stosownych przepisów dotyczących tego postępowania.

Końcowo Sąd Najwyższy w cytowanej uchwale uznał, że skoro sądu powszechnego nie wiąże informacja o przebiegu służby, to w razie stosownego zarzutu przeciwko osnowie tej informacji, sąd będzie zobowiązany do rekonstrukcji jej przebiegu w konkretnym wypadku. Przedstawione przez ubezpieczonego kontryfikaty będą oczywiście podlegać swobodnej ocenie (art. 233 § 1 k.p.c.) w myśl otwartego katalogu uwzględnianych okoliczności, w szczególności długości okresu pełnienia służby, jej historycznego umiejscowienia w okresie od 22 lipca 1944r. do 31 lipca 1990r., miejsca pełnienia służby, zajmowanego stanowiska czy stopnia służbowego. W doktrynie zwrócono uwagę, by podczas weryfikacji przebiegu służby sięgać do opinii służbowych funkcjonariuszy.

W ocenie również Sądu drugiej instancji w rozpoznawanej sprawie nie jest konieczne zawieszenie postępowania w związku z oczekującym na rozpatrzenie wnioskiem Sądu Okręgowego w Warszawie, który postanowieniem z 24 stycznia 2018r., XIII 1 U 326/18, zwrócił się do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności przepisów ustawy nowelizującej z 16 grudnia 2016r. oraz zmienionej nią ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy z Konstytucją RP. Pytanie prawne Sądu Okręgowego dotyczy ukształtowania regulacji ustawowej w sposób ograniczający wysokość emerytury i renty w sposób naruszający zasady ochrony praw nabytych, zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa, niedziałania prawa wstecz oraz prowadzący do nierównego traktowania funkcjonariuszy. W ocenie pytającego Sądu Okręgowego wątpliwości budzi także sposób i tryb uchwalenia ustawy nowelizującej z 16 grudnia 2016r. Orzekając w przedmiocie tego wniosku, Trybunał Konstytucyjny nie będzie więc ocenił przedmiotowej regulacji z perspektywy wymagań rzetelnego procesu, ponieważ art. 45 ust. 1 Konstytucji RP nie został wskazany jako wzorzec kontroli. Wykładni art. 13b ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy dokonywanej z uwzględnieniem konstytucyjnych standardów prawa do sądu, wywodzonego z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, można więc dokonać niezależnie od oczekiwanego rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego.

Zatem w realiach niniejszego sporu wyjaśnić należało, czy Z. R. w okresie od 15 kwietnia 1946r. do 31 grudnia 1968r. dopuścił się indywidualnych czynów – naruszających podstawowe prawa i wolności człowieka – służących reżimowi komunistycznemu.

Do takowej oceny upoważniony jest również Sąd drugiej instancji. Pamiętać bowiem należy, iż w procedurze cywilnej funkcjonuje model apelacji pełnej, który charakteryzuje się tym, że sąd odwoławczy na skutek wniesionej apelacji ma możliwość ponownego, merytorycznego rozpoznania sprawy w granicach apelacji. Rola sądu drugiej instancji nie ogranicza się zatem do kontroli zaskarżonego orzeczenia w świetle podniesionych przez skarżącego zarzutów, lecz postępowanie apelacyjne stanowi kontynuację postępowania przed sądem pierwszej instancji. Sąd ustawodawca przewidział możliwość uwzględnienia, w zakresie określonym w art. 381 k.p.c. nowych faktów i dowodów. Merytoryczne rozpoznanie sprawy oznacza więc, że ocenie sądu odwoławczego mogą zostać poddane zarówno dokonane przez sąd instancji ustalenia, jak i zastosowane prawo.

Sąd odwoławczy realizując obowiązek ponownego, merytorycznego rozpoznania sprawy, jest uprawniony do dokonywania własnych ustaleń faktycznych, w oparciu o materiał dowodowy zebrany w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, bez konieczności ponawiania przeprowadzonych dowodów (por. wyrok Sądu Najwyższego z 9 maja 2017r., I UK 212/16).

Sąd pierwszej instancji w trakcie postępowania przeprowadził dowód z akt osobowych zmarłego odwołującego. Sąd ten nie dokonał jednak szczegółowej analizy treści dokumentów zamieszczonych w aktach osobowych. Przebieg służby Z. R. w organach bezpieczeństwa w spornym okresie przedstawia się następująco:

- od 26 kwietnia 1946r. ślusarz sekcji transportu Wydział (...) w (...) w K.
- od 2 września 1946r. elektryk sekcji transportu Wydział (...) w (...) w K.
- od 2 lipca 1947r. monter sekcji łączności Wydział (...) (...) w K.
- od 12 lutego 1948r. młodszy referent sekcji Wydział (...) w (...) w K.
- od 27 kwietnia 1949r. referent sekcji Wdział (...) w (...) w K.
- od 6 września 1951r. starszy referent sekcji Wydział (...) (...) w K.
- od 3 września 1952r. kierownik sekcji Wydział (...) w (...) w K.
- od 10 lipca 1953r. z-ca naczelnika Wydziału (...) w (...) w K.
- 29 stycznia 1957r. z-ca naczelnika Wydziału W ds. bezpieczeństwa (...) w K.
- od 24 marca 1960r. do 17 września 1968r. z-ca komendanta ds. bezpieczeństwa (...) w W.
- od 17 września 1968r. odwołany z zajmowanego stanowiska i przeniesiony do dyspozycji, a od 31 grudnia 1968r. zwolniony ze służby.

Z. R. posiadał stopień majora MO.

Z dokumentów znajdujących się w aktach osobowych Z. R. wynika, że zajmował się on niewątpliwie pracą operacyjną w organach służby bezpieczeństwa (potwierdzają to m.in. to charakterystyka z 31 stycznia 1950r., 31 października 1951r., wniosek z 17 lutego 1953r., charakterystyka z 16 października 1953r., opinia z 18 grudnia 1964r.). W opiniach służbowych podkreślana była też jego umiejętność pracy z agenturą i umiejętność odpowiedniego nastawienia agentury (potwierdza to m.in. charakterystyka z 27 grudnia 1948r., charakterystyka z 5 marca 1949r., charakterystyka z 19 marca 1951r., charakterystyka z 31 października 1951r., charakterystyka z 16 października 1953r.).

W trakcie służby Z. R. bezpośrednio kierował rozpracowywaniem nielegalnych organizacji (potwierdza do charakterystyka z 31 października 1951r.).

W charakterystyce z 21 maja 1952r. zapisano, że zwerbowana i obsługiwana przez Z. R. sieć informacyjna daje pozytywne wyniki w rozpracowaniu wrogich środowisk, prowadzi on sprawę wstępnego agencyjnego rozpracowania i ma na kontroli sprawę agenturalnego rozpracowania, zlikwidował sprawę nielegalnej organizacji działającej w powiecie (...), w wyniku czego doszło do aresztowania 10 ludzi, którzy otrzymali wyroki od 1 do 10-12 lat oraz umiejętnie kieruje pracą w terenie.

Podobnie w charakterystyce z 26 stycznia 1951r. zapisane zostało, że pod kierownictwem Z. R. sekcja prowadzi kilka ciekawych rozpracowań agencyjnych o charakterze m.in. nielegalnych organizacji, kieruje rozpracowaniami w terenie.

Natomiast z wniosku z 17 lutego 1953r. i charakterystyki z 16 października 1953r. wynika, że Z. R. posiadał na kontakcie agentów i informatorów. Wniosek z 16 października 1953r. zawiera też informację o prowadzeniu agenturalnego rozpracowania pod kryptonimem „piatka” przeciwko grupie ludzi podejrzanej o przynależność do nielegalnej organizacji.

Kolejne informacje wskazują, że: Z. R. osobiście posiadał na kontakcie agenta, który uprzednio tkwił w rozpracowaniu agenturalnym o kryptonimie „piatka”, obecnie agent jest wykorzystywany do specjalnych zadań, dzięki jego pomocy założono kilka ciekawych rozpracowań i opracowywani są kandydaci do werbunku; odpowiednio organizuje pracę w podległych sekcjach (potwierdza to charakterystyka z 30 czerwca 1955r.); Z. R. był często angażowany do grup operacyjnych (potwierdza to wniosek z 1960r.); w czasie pracy w organach bezpieczeństwa miał poważne wyniki, brał udział w zwalczaniu reakcyjnych band (potwierdza to wniosek o odznakę z 27 kwietnia 1966r.); kierowana przez niego jednostka pozyskała 7 t.w. (potwierdza to opinia z 17 maja 1968r.).

Z dalszych informacji wynika też, że praca operacyjna i wyniki jednostki (referatu ds. bezpieczeństwa – jednostki kierowanej przez Z. R.) uległy poprawie na odcinku pozyskania tajnych współpracowników, rozpoznania operacyjnego zagadnień jak gospodarka narodowa, kler rzymsko-katolicki, środowiska przydatne na uprawianie dywersji ideologiczno-politycznej, wyjaśniono w 1964r. 10 spraw operacyjnych z czego 2 zakończyły się aresztowaniem (potwierdza to opinia z 18 grudnia 1964r.).

Jednocześnie nie wynika aby Z. R. podjął współpracę z organizacjami niepodległościowymi.

Dokumenty zachowane w aktach osobowych ocenione przez Sąd drugiej instancji jako rzetelne i wiarygodne dają podstawy do przyjęcia, że Z. R. w okresie od 15 kwietnia 1946r. do 31 grudnia 1968r. dopuścił się indywidualnych, opisanych powyżej, czynów (wykonując czynności operacyjne) - służących reżimowi komunistycznemu, dających podstawę do zakwalifikowania jako służba na rzecz totalitarnego państwa.

Przepis art. 13b ustawy z 18 lutego 1994r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (t.j.: Dz.U. z 2020r., poz. 723) uznaje za służbę na rzecz totalitarnego państwa okres od 22 lipca 1944r. do 31 lipca 1990r. – data rozwiązania SB. Im bliżej tej daty tym więcej było w Polsce elementów demokratycznego państwa.

Poza sporem jest, że metody działania SB w początkowych latach w szczególności 40-tych i 50-tych były surowsze, a z biegiem czasu ulegały zmianie, zwłaszcza pod sam koniec lat 80-tych i w 1990r. Z. R. służbę rozpoczął już w 1946 roku i pełnił ją do 1968r.

Analiza dokumentów dotyczących przebiegu służby Z. R. wskazuje więc, że był on funkcjonariuszem służby bezpieczeństwa od 1946 roku zaangażowanym w swoją pracę (we wniosku z 23 kwietnia 1952r. podkreślone zostało nawet, że na bazie pracy operacyjnej zaczął się wyróżniać), nagradzanym i awansowanym – gdyż zajmował też kierownicze stanowiska. We wniosku z 15 lutego 1960r. podkreślone zostało, że Z. R. w służbie bezpieczeństwa pracuje od 15 lat i pracując operacyjnie osiągnął dobre wyniki szczególnie z siecią, praca interesowała go, przez co pracował z zapalem. Pracując na stanowisku. Zastępcy Komendanta MO ds. bezpieczeństwa Z. R. faktycznie przez część okresu (pierwsza połowa lat 60-tych) zaniedbał się w pracy, co znalazło obraz w opiniach służbowych, jednakże kolejne dokumenty tj. notatka z 18 grudnia 1964r., opinia z 17 maja 1968r. wskazują na poprawę na wszystkich odcinkach pracy (w tym m.in. w pozyskiwaniu t.w.).

Z. R. w odwołaniu wskazał jedynie ogólnie, że nie przyczynił się do naruszenia praw człowieka. Obraz jednak wykonywanych przez niego czynności w ramach służby w organach bezpieczeństwa państwa, a wynikający z szeregu dokumentów zamieszczonych w akt osobowych wskazuje, że niewątpliwie brał on udział w działaniach na rzecz totalitarnego państwa - pracy operacyjnej polegającej m.in. na prowadzeniu sieci informacyjnej, pozyskiwaniu t.w., rozpracowywaniu, uznawanych przez ówczesną władzę za nielegalne organizacji, wrogich środowisk oraz reakcyjnych band, zakończonych aresztowaniami, prowadzeniu pracy operacyjnej dotyczącej kleru rzymsko-katolickiego i środowisk przydatnych na uprawianie (z punktu widzenia ówczesnej władzy) dywersji ideologiczno-politycznej.

Reasumując przeprowadzone postępowanie dowodowe pozwala na przyjęcie, że Z. R., w okresie wynikającym z Informacji sporządzonej przez Instytut Pamięci Narodowej z 5 maja 2017r., pełnił służbę w organach wskazanych w art. 13b ustawy z 18 lutego 1994r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (t.j.: Dz.U. z 2020r., poz. 723) i faktycznie dopuścił się w tym czasie indywidualnych czynów - służących reżimowi komunistycznemu, dających podstawę do zakwalifikowania jako służba na rzecz totalitarnego państwa.

Organ rentowy wydając zaskarżoną decyzję prawidłowo więc zastosował art. 15c powołanej ustawy.

Mając powyższe na uwadze, na mocy art. 386 § 1 k.p.c., Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok oddalając odwołanie.

Na podstawie art. 102 k.p.c. Sąd drugiej instancji, z uwagi na szczególne okoliczności, odstąpił od obciążania J. R., następcy prawnego zmarłego odwołującego, obowiązkiem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego na rzecz organu rentowego uwzględniając jej wiek oraz wysokość do jakiej zostało obniżone świadczenia emerytalne zmarłego.

/-/ SSA G.Pietrzyk-Cyrbus /-/ SSA M.Andrzejewska /-/ SSA E.Kocurek-Grabowska

Sędzia Przewodniczący Sędzia